

Nasilje nad djecom u obitelji - bioetički aspekt

Buktenica, Katarina

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:105253>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-01**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

UČITELJSKI FAKULTET

ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

KATARINA BUKTENICA

DIPLOMSKI RAD

NASILJE NAD DJECOM – BIOETIČKI ASPEKT

Zagreb, kolovoz 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

UČITELJSKI FAKULTET

ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

(Zagreb)

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnice: Katarina Buktenica

**TEMA DIPLOMSKOG RADA: NASILJE NAD DJECOM U OBITELJI – BOIETIČKI
ASPEKT**

MENTORICA: doc. dr. sc. Katica Knezović

Zagreb, kolovoz 2021.

Sadržaj	
Sažetak	4
Summary	5
Uvod	6
1. Definicija nasilja	8
1.1. <i>Oblici nasilja</i>	8
1.2. <i>Nasilje u obitelji</i>	9
2. Nasilje nad djecom – bioetička prosudba	10
3. Negativne posljedice nasilja	12
4. Zakonodavni okvir	13
4.1. <i>Zakoni na nacionalnoj razini</i>	13
4.2. <i>Zakoni na međunarodnoj razini</i>	15
5. Izjave odgojitelja – etička prosudba	17
6. Prepoznavanje i prijavljivanje nasilja u obitelji	22
7. Metodologija istraživanja	23
7.1. <i>Cilj istraživanja</i>	23
7.2. <i>Instrument istraživanja</i>	23
7.3. <i>Postupak istraživanja</i>	23
7.4. <i>Uzorak</i>	23
8. Rezultati i rasprava	24
Zaključak	36
Literatura	37
Izjava o izvornosti diplomskog rada	41

Sažetak

Nasilje je ozbiljan društveni problem, a kada su u nasilje uključena i djeca, bilo da su direktne žrtve ili svjedoci nasilja od odraslih se očekuje, pred njih se stavlja odgovornost, da zaštite djecu. Zaštita od nasilja svakome od nas je zajamčena mnogim zakonima, pravilnicima i konvencijama. No, unatoč tome ni odrasli ni djeca nisu potpuno zaštićeni od ove užasne pojave u društvu. U društvenoj svijesti jako dugo su djeca smatrana posjedom svojih roditelja te su često bila izložena raznim oblicima zlostavljanja. Iako je danas svijest društva daleko drugačija nasilje nad djecom još uvijek postoji i svakodnevno smo okruženi vijestima o nasilju nad djecom, zlostavljanju i zanemarivanju. Suvremeni čovjek s obzirom na znanje koje posjeduje trebao bi biti odgovorniji za život oko sebe, za život u cjelini. Potrebno je posebno zaštititi one najranjivije, a to su svakako djeca. Posebna odgovornost je na stručnjacima koji rade u odgoju i obrazovanju jer bi oni trebali biti među prvima koji promoviraju prava djeteta. Zbog toga su u ovom radu istražene kompetencije i ponašanja odgojitelja predškolske djece u slučaju nasilja nad djetetom. Ispitana su njihova uvjerenja, stavovi, ponašanja i kompetencije u svrhu donošenja etičke prosudbe. Istraživanje je pokazalo da su odgojitelji svjesni da je nasilje ozbiljan društveni problem. Svjesni su također i svoje uloge u slučaju otkrivanja nasilja nad djetetom. U mogućnosti su prepoznati različite oblike nasilja. Unatoč tome istraživanje je pokazalo da bi odgojiteljima svakako trebale dodatne edukacije na ovom području.

Ključne riječi: nasilje nad djecom, odgovornost, prava djeteta, odgojitelji, etička prosudba.

Domestic violence against children – bioethical aspect

Summary

Violence is a serious social problem, and when children are involved in violence, whether they are direct victims or witnesses of adult violence, adults are expected to be held accountable to protect children. Protection from violence is guaranteed to each of us by many laws, regulations and conventions. But despite this, neither adults nor children are completely protected from this horrible phenomenon in society. In the social consciousness, children have been considered the property of their parents for long time and have often been exposed to various forms of abuse. Although society's consciousness is far different today, violence against children still exists and we are surrounded daily by news of violence against children, abuse and neglect. Modern man, given the knowledge he possesses, should be more responsible for life around him, for life as a whole. It is necessary to especially protect the most vulnerable, and that is certainly children. Special responsibility rests with professionals working in upbringing and education as they should be among the first to promote children's rights. Therefore, in this paper, the competencies and behaviours of preschool teachers in the case of violence against children are investigated. Their beliefs, attitudes, behaviours, and competencies were examined for the purpose of making ethical judgments. Research has shown that educators are aware that violence is a serious social problem. They are also aware of their role in detecting violence against a child. They are able to recognize different forms of violence. Despite this, the research showed that educators would need additional education in this area.

Key words: violence against children, responsibility, children's rights, preschool teachers, ethical judgement

Uvod

U ovom radu će se objasniti negativne posljedice nasilja nad djecom u obitelji pod bioetičkim vidikom. U prvom dijelu rada ukratko će se objasniti što to nasilje jest, potom će se kroz primjere donijeti prosudba o kršenju bioetičkog načela odgovornosti odrasle osobe u odnosu prema djetetu. U nastavku će biti objašnjene posljedice nasilja koje također ukazuju na kršenje načela odgovornosti. Prikazane će biti izjave odgojitelja koji su se u svom radu susretali sa pojavom obiteljskog nasilja i zanemarivanja djeteta, te će njihove reakcije biti promotrene s etičkog aspekta. Potom će se prikazati zakonodavni okvir usmjeren zaštiti od nasilja te će biti provedeno kratko istraživanje o odgojiteljskim ponašanjima i kompetencijama u slučaju nasilja nad djetetom. Naposljetku će biti ponuđena moguća rješenja ovog ozbiljnog društvenog problema, koji egzistira gotovo oduvijek i nažalost nema tendenciju smanjivanja.

Nasilje u obitelji je skup ponašanja čiji je cilj kontrola nad članovima obitelji upotrebom sile, manipuliranja i zastrašivanja. Znanstvene spoznaje o razornim učincima nasilja u obitelji počele su se razvijati tek u drugoj polovini 20. stoljeća. Tek je ranih 60-ih godina prepoznat sindrom zlostavljanog djeteta te se tada počela razvijati svijest o rasprostranjenosti i zdravstvenim posljedicama fizičkog nasilja nad djecom. Osamdesetih godina prošlog stoljeća u stručnoj javnosti se počeo pojavljivati problem seksualnog zlostavljanja djeteta. Velik broj epidemioloških istraživanja provedenih u različitim zemljama svijeta, empirijski podatci o dugoročnim štetnim posljedicama obiteljskog nasilja te kliničko iskustvo upozorili su javnost i stručnjake da obiteljsko okruženje može biti i te kako nasilno. Ove spoznaje mnogima ljudima su nerazumljive. No one su temelj za promjene u suvremenom društvu, koje se odlučuje na netoleranciju prema svakom obliku nasilja. Sve ovo prethodilo je razvoju zakonodavstva koje omogućuje intervenciju društva i ograničavanje privatnosti obitelji kad je u pitanju nasilje. Potrebno je naglasiti i važnost medija, tiskanih i elektroničkih u izvještavanju o nasilju u obitelji. Mediji u suvremenom svijetu imaju značajnu ulogu u formiranju stavova o pojedinim temama te utječu na razvoj svijesti javnosti. Priče o žrtvama nasilja i nasilničkom ponašanju u

obitelji i dovođenje stručnjaka u radijske i televizijske programe dobar su način da se pažnja javnosti skrene na ovaj izraženi društveni problem.

1. Definicija nasilja

Nasilje je, kako ga definira Svjetska zdravstvena organizacija, namjerno korištenje fizičke snage i moći prijetnjom ili akcijom prema samome sebi, prema drugoj osobi ili prema grupi ljudi ili čitavoj zajednici, što bi moglo rezultirati ili rezultira ozljedom, smrću, psihološkim posljedicama, nerazvijenošću ili deprivacijom (Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi, Lozano, 2002, 5). Ono je složena, individualna i društvena pojava koja je prisutna u svim područjima ljudskog djelovanja. Događa se na tri razine: osobnoj (npr. samoozljeđivanje), na razini međuljudskih odnosa (npr. vršnjačko nasilje, obiteljsko nasilje) i na razini zajednice (npr. ekonomska deprivacija) (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2020, 2). Postojalo je oduvijek i još uvijek je jako rašireno u društvu (Žilić, 2016, 69). Tijekom povijesti dobro su poznati i dokumentirani slučajevi zlostavljanja djece, no u društvenoj svijesti i zakonskoj regulativi ovaj problem se dugo zaobilazio. Djeca su smatrana posjedom svojih roditelja i kao takva su podložna i iskorištavanju. Sve to dovelo je do toga da je društvo sporo definiralo zlostavljanje djece i još sporije reagiralo na slučajeve zlostavljanja – negiralo se postojanje problema i njegova učestalost, kao i oblici zlostavljanja kojim su djeca bila izložena (Trbonja, 2007, 11). Unatoč tome što je danas jasno definirano što to nasilje jest i što je društvo mnogo svjesnije posljedica nasilja točne podatke o rasprostranjenosti nasilja teško je dobiti iz mnogo razloga, primjerice zbog razlike u kulturnim normama među različitim društvima te zbog prikrivanja nasilja radi tradicionalnog poštivanja privatnosti obitelji (Čudina-Obradović, Obradović, 2006, 469).

1.1. Oblici nasilja

Postoje različiti oblici nasilja koje je važno spomenuti, a to su fizičko nasilje odnosno nasilje kojim se povređuje tijelo druge osobe. To može biti: udaranje, guranje, šutanje, davljenje, čupanje, zatvaranje, zaključavanje, otimanje i uništavanje stvari. Verbalno nasilje se odnosi na vrijeđanje, ismijavanje, omalovažavanje, kada se nekoga okrivljuje za nešto što nije uradio, kada mu se prijeti. Socijalno nasilje odnosi se na isključivanje iz društva i slično. Seksualno nasilje je ono nasilje koje

uključuje upućivanje bezobraznih komentara, dodirivanje intimnih dijelova protiv njegove volje, tjeranje na seksualne odnose i slično. Psihološko nasilje odnosi se na upućivanje prijetećih pogleda, grimasa i slično (Zečević, 2010, 6). Danas se smatra da je zanemarivanje te tjelesno, psihičko i seksualno nasilje nad djecom u obitelji jedan od najvećih problema suvremenog društva (Ajduković, Pečnik, 1994, 269). Mnoga djeca su u svojim obiteljima izložena nasilju i nebrizi već od samog rođenja. Mnoga od njih će posljedice nasilja i nebrige osjećati čitavog života (Ajduković, Pečnik, 1994, 270).

1.2. Nasilje u obitelji

Pojam nasilja u obitelji u Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji definiran je kao svaka primjena fizičke sile i psihičke prisile na integritet osobe, svako postupanje jednog člana obitelji koje može prouzročiti ili izazvati opasnost da će prouzročiti fizičku ili psihičku bol, prouzročenje osjećaja straha ili osobne ugroženosti ili povrede dostojanstva, fizički napad bez obzira je li nastupila tjelesna ozljeda ili ne, verbalni napadi, vrijeđanja, uznemiravanja, spolno uznemiravanje, protupravna izolacija ili ograničavanje kretanja ili komuniciranja s trećim osobama, te oštećenje ili uništenje imovine ili pokušaj da se to učini. (Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, 2006, 4). Obiteljsko nasilje je raširen i relativno čest socijalni problem. Ono se najčešće veže uz ideje o tome kako je muškarac nasilnik, a žena žrtva no tu svakako moramo obratiti pozornost na djecu koja su u velikoj mjeri pogođena ovim problemom.

2. Nasilje nad djecom – bioetička prosudba

Nasilje se najčešće definira kao oblik očitovanja agresivnog ponašanja, pri čemu se ulaže svjestan napor da se izazove bol ili povreda. Iako je staro koliko i čovjek i društvo, odnosno, kultura i civilizacija, ne postoji nikakva naznaka da se nasilje, zajedno s razvojem civilizacije, smanjuje i povlači. Čini se da zahvaljujući prvenstveno ogromnom tehničko-tehnološkom napretku, ono postaje sve razornije, masovnije i efikasnije. Nasilje ima sposobnost poprimiti najneobičnije i najrazličitije oblike i zavući se u najskrovitije kutke života, privatnog i javnog. Problem je što ono nije uvijek jasno uočljivo ni vidljivo, tako da mnogi njegovi aspekti i manifestacije ostaju nedostupni ili teško dostupni objektivnom znanstvenom istraživanju. U samom nazivu nasilje sadrži izraz „sila“, no u njegovom se proučavanju nipošto ne možemo ograničiti isključivo na upotrebu ili prijetnju upotrebom fizičke sile, već se u razmatranje moraju uključiti i drugi oblici psihičkog nasilja te oblici i primjena nasilja na svim razinama svijeta života. Nasilje nesumnjivo pripada u red negativnih društvenih pojava (Radenović, 2012, 207).

U nastavku će biti prikazan odlomak obavijesti Savjetodavne linije Hrabri telefon koja je poslana nadležnoj policijskoj postaji i nadležnom centru za socijalnu skrb. U obavijesti stoji da je 8. svibnja 2011. godine na Hrabri telefon stigla anonimna obavijest o sumnji na svjedočenje nasilju u obitelji te o sumnji na fizičko i psihičko zlostavljanje ml. punoljetnika B. B. (18 godina) i ml. P. B. (8 godina) od strane njihova oca I. B. Nazivatelj/ica je redovito svjedočio/la nasilju u obitelji te je u redovitom kontaktu s određenim članovima obitelji koji ga/ju redovito izvještavaju o doživljenom nasilju. Nazivatelj/ica navodi kako I. B. često fizički i psihički zlostavlja svoju djecu te je nasilje oblik njegove „odgojne metode” (Bilić, Flander, Hrpka, 2012, 333).

Odnos prema djetetu u bioetici zauzima važno mjesto jer otvara pitanja i promišljanja temeljnih etičkih pojmova, prvenstveno autonomije i odgovornosti. Današnji čovjek odgovoran je šire i dublje nego je to ikada bio slučaj. On je odgovoran ne samo za svoje bližnje i suvremenike, ne samo za ljudsku zajednicu, nego je odgovoran i za ne-ljudska živa bića, te za uvjete opstanka i jednih i drugih,

odnosno odgovoran je za život i prirodu u cjelini. Sve ono što je prepušteno našoj moći postavlja zahtjev na naše djelovanje. Prema tome, nije teško zaključiti da naše djelovanje u odnosu na djecu zahtijeva odgovornost. U literaturi se navode tri karakteristike roditeljske odgovornosti. To su: totalnost, kontinuitet i usmjerenost na budućnost. Hans Jonas totalnost definira kao odgovornost koja se odnosi na dijete kao cjelinu sa svim njegovim mogućnostima, ne samo u neposrednim potrebama. Roditelji i institucije trebaju brinuti o djetetovom fizičkom, psihičkom, mentalnom i emocionalnom razvoju. Kontinuitet znači to da se roditeljska briga i odgovornost, odnosno briga i odgovornost bilo koje odrasle osobe, ne mogu prekinuti dok god im je dijete povjereno. I na posljetku, iako se budućnost ne može predvidjeti u brigu oko onoga što je danas uvijek je uključena i briga za ono što dolazi sutra (Jurić, 2011, 59).

U nastavku će biti navedene i negativne posljedice nasilja na razvoj djeteta iz čega se daje zaključiti da je s bioetičkog aspekta nasilje nad djecom neprihvatljivo jer ono negira sve prethodno navedene karakteristike odgovornosti. Jedan od temeljnih zadataka bioetike je upravo senzibilizacija građana za teme koje se nazivaju bioetičkim, odnosno bioetika se može razvijati samo tamo gdje postoje barem naznake onoga što je nazvano bioetičkim senzibilitetom (Radenović, 2012, 215). Neophodno je uspostavljanje kontinuirane, sustavne i sistematske bioetičke edukacije, koja bi utjecala na razvijanje senzibiliteta svake individue za bioetičke teme. Okosnica bioetičke edukacije trebala svakako biti i etika brige i etika empatije (Radenović, 2012, 216).

3. Negativne posljedice nasilja

Nasilje nad djecom predstavlja veliku traumu za dijete. U djetinjstvu se ličnost svakog čovjeka izgrađuje te ovaj način traumatizacije ozbiljno ugrožava normalan razvoj pojedinca. Posljedice nasilja nad djetetom mogu biti kratkoročne ili dugoročne. Kratkoročne su: strah i anksioznost, smetnje spavanja, slab apetit, psihosomatske smetnje. Može doći i do posttraumatskog stresnog poremećaja. Osim prethodno navedenih kratkoročnih posljedica moguće su i one dugoročne. Kod zlostavljane djece razvija se nepovjerenje prema odraslima, budući da su ih odrasli od kojih su očekivali sigurnost, ljubav i podršku izdali. Kod djece koja su fizički i emocionalno zlostavljana razvija se nisko samopouzdanje. Kod seksualno zlostavljane djece javlja se osjećaj srama i krivnje (Trbonja, 2007, 12). Djeca koja svjedoče obiteljskom nasilju mogu biti i direktne žrtve roditelja zlostavljača, mogu se zateći u središtu nasilnog incidenta i tako zadobiti ozljede. U posljednje se vrijeme sve više pažnje usmjerava na djecu koja žive u obiteljima u kojima je prisutno nasilje te na posljedice koje svjedočenje djeteta obiteljskom nasilju ima za djetetovu dobrobit i razvoj. Donedavno, djeca svjedoci nasilja u obitelji bile tihe i zaboravljene žrtve. Važno je napomenuti i to da su djeca koja svjedoče nasilju u obitelji pod povećanim rizikom da i sama budu žrtve direktnog zlostavljanja te da i samo svjedočenje nasilju ostavlja posljedice na njihov razvoj (Bilić, Flander, Hrpka, 2012, 217). Takva su djeca pod povećanim rizikom za razvoj emocionalnih, kognitivnih, bihevioralnih, tjelesnih i socijalnih teškoća. Bez obzira na dob izloženost djece obiteljskom nasilju utječe na dijete, uzrokujući ozbiljne razvojne teškoće. Svjedočenje nasilju može imati neposredne ili dugoročne posljedice koje vode razvoju problema u odrasloj dobi (Bilić, Flander, Hrpka, 2012, 221). Osim posljedica koje nasilje uzrokuje važno je naglasiti da su u slučaju nasilja dostojanstvo a ponekad i sami život ugroženi te se time negira fundamentalna vrijednost ljudskog života. Fizički život osobe implicira psihofizički integritet, baziran na poimanju individualnog čovjeka kao jedinstvenog i neponovljivog. Stoga je fundamentalno pravo čovjeka, pravo na život. Apsolutna vrijednost osobe spoznata je kroz dostojanstvo i svrhovitost ljudskog bića u sebi (Matulić, 2001, 290).

4. Zakonodavni okvir

Obzirom da je nasilje, kako je i prethodno više puta navedeno, problem koji je zastupljen na raznim razinama i zahtjeva odgovorno djelovanje mnogih dionika važno je osigurati uvjete za djelotvoran i cjelovit rad nadležnih tijela radi unaprjeđenja zaštite i pomoći žrtvi nasilja u obitelji te pomoći počiniteljima u promjeni njihovog ponašanja odnosno osigurati promjenu vrijednosnog sustava u cilju nenasilnog rješavanja sukoba. (Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, 2006, 3). Osim toga važno je da se jasno i konkretno definiraju indikatori dobrobiti djece kao i strateški ishodi provođenja Konvencije o pravima djeteta (Ajduković, 2012, 418). Republika Hrvatska je stranka ili potpisnica mnogih međunarodnih pravnih dokumenata Ujedinjenih naroda i Vijeća Europe iz područja zaštite žrtava nasilja, koji zajedno sa strateškim dokumentima i nacionalnim zakonodavstvom čine pravni okvir usmjeren zaštiti žrtava nasilja u obitelji. Zakoni koji zabranjuju ponašanja poput fizičkog kažnjavanja djece korisni su na nekoliko načina. Oni pokazuju društvu da je nasilno ponašanje pogrešno. Oni pravdi privode počinitelje koji su odgovorni za svoje postupke (World Health Organization, 2016, 31). Zakonodavni okvir podupire razvoj zdravijeg društva. Zakonima su uređena pitanja zaštite djece i osigurana su njihova prava. U nastavku će biti opisani neki od zakona na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

4.1. Zakoni na nacionalnoj razini

Ustav Republike Hrvatske jamči svakome pravo na život, slobodu i nepovredivost osobnosti, osobni i obiteljski život, dostojanstvo, jednakost pred zakonom, a zabranjuje zlostavljanje i diskriminaciju po bilo kojoj osnovi, uključujući spol, rođenje i društveni položaj. Država je obvezna štiti materinstvo, djecu i mlade te osigurati uvjete za dostojan život, te su svi dužni štiti djecu i nemoćne osobe (Ustav Republike Hrvatske NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10 (NN 05/2014), 4-5).

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji osobito naglašava obvezu prijavljivanja nasilja u obitelji. Zdravstveni djelatnici, djelatnici socijalne skrbi, psiholozi, socijalni radnici,

socijalni pedagozi i djelatnici odgojno – obrazovnih ustanova dužni su prijaviti policiji ili nadležnom općinskom državnom odvjetništvu počinjenje nasilja u obitelji za koje su saznali u obavljanju svoje dužnosti (Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji NN 70/17 126/19 (NN 84/2021), 3).

U obiteljskom zakonu u članku 4. stavak 1. i 2. stoji da je solidarnost temeljno načelo obiteljskog života. Svi članovi obitelji moraju se uzajamno poštovati i jedan drugom pomagati. Nasilje u obitelji predstavlja posebno tešku povredu prethodno navedenog te je prevencija, suzbijanje i sankcioniranje svih vrsta nasilja uređeno posebnim zakonom (Obiteljski zakon NN (103/2015), 2).

Zakon o socijalnoj skrbi sljedeći je u nizu kojeg je važno istaknuti. Odredbe ovog zakona osiguravaju određene oblike pomoći raznim korisničkim skupinama među kojima i žrtvama obiteljskog nasilja to podrazumijeva usluge savjetovanja i pomaganja pojedincu radi prevladavanja poteškoća te stvaranja uvjeta za očuvanje i razvoj osobnih mogućnosti i odgovornog odnosa prema sebi, obitelji i društvu (Zakon o socijalnoj skrbi NN 157/13, 152/14, 99/15 (NN 52/2016), 76).

Novim kaznenim zakonom, Hrvatska je dobila novi, suvremeni i europski zakon koji je usklađen sa međunarodnim pravnim instrumentima i dobrom praksom drugih država. Ovim zakonom pružena je veća zaštita žrtvama nasilja. U zakonu stoji da roditelj, posvojitelj, skrbnik ili druga osoba koja grubo zanemaruje svoje dužnosti podizanja, odgoja i obrazovanja djeteta, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine. Onaj tko zlostavi dijete ili ga prisili na pretjerani rad ili rad koji ne odgovara njegovoj životnoj dobi, na prosjačenje ili ga navodi na drugo ponašanje koje je štetno za njegov razvoj ili na drugi način grubo povrijedi djetetova prava, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina. Ako se zbog kaznenog djela iz prethodno navedenog stavka dijete odalo prosjačenju, prostituciji ili drugim oblicima društveno neprihvatljivog ponašanja, ili je prouzročena teška tjelesna ozljeda djeteta, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do osam godina. Ako je kaznenim djelom iz navedenih stavka prouzročena smrt djeteta, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od tri do petnaest godina [Kazneni zakon NN 125/11, 144/12, 56/15 (61/2015), 129)].

Nacionalna strategija za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020. donesena je u svrhu djelotvornijeg promicanja i zaštite prava djece u Republici Hrvatskoj kroz provedbu postojećih međunarodnih i nacionalnih standarda na području prava djece, s naglaskom na cjeloviti i integrativni pristup pravima djece. Jedan od četiri strateška cilja ove strategije odnosi se na eliminaciju svih oblika nasilja nad djecom, a to podrazumijeva ostvarivanje prava djeteta na nenasilno obiteljsko okruženje te pružanje odgovarajuće i pravodobne podrške roditeljima u ispunjavanju roditeljskih odgovornosti i dužnosti. Važno je i osiguravanje mehanizama ranog prepoznavanja rizika ili već doživljenog nasilja nad djecom i pred djecom u obitelji te učinkovitu i dostupnu podršku djeci. U Strategiji se navodi da se unatoč povećanoj javnoj svijesti uočava da su u obiteljima još uvijek prisutni različiti oblici nasilja (Vijeće za djecu, 2014, 44).

4.2. Zakoni na međunarodnoj razini

Republika Hrvatska je stranka ili potpisnica brojnih međunarodnih, pravnih instrumenata Ujedinjenih naroda i Vijeća Europe iz područja zaštite žrtava nasilja. Ovdje ćemo istaknuti neke od njih Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda Vijeća Europe, Konvenciju Ujedinjenih naroda o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, Deklaraciju Ujedinjenih naroda o uklanjanju nasilja nad ženama, Konvenciju Ujedinjenih naroda o pravima osoba sa invaliditetom.

Konvencija o pravima djeteta nastala je iz potrebe da se djecu dodatno zaštiti s obzirom na njihovu tjelesnu i psihičku nezrelost. Ona obuhvaća prava preživljavanja, razvojna prava, zaštitna prava i prava sudjelovanja. Prema Konvenciji o pravima djeteta države članice obvezuju se da će zaštititi dijete od svakog oblika spolnog izrabljivanja i zlostavljanja. Obvezuju se i da će poduzeti sve odgovarajuće mjere za promicanje tjelesnoga i duševnog oporavka i vraćanja u društvo djeteta koje je žrtva: bilo kojeg oblika zapostavljanja, izrabljivanja ili zlostavljanja; mučenja ili bilo kojeg drugog oblika okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupka ili kazne; ili pak oružanog sukoba. Djetetu će se osigurati oporavak u sredini koja potiče njegovo zdravlje, samopoštovanje i dostojanstvo (Vijeće Europe, 2017, 14).

Konvencija Vijeća Europe jedan je od međunarodnih dokumenata koji već u samoj Preambuli prepoznaje i osuđuje sve oblike nasilja nad ženama i nasilja u obitelji te naglašava imperativ Europe bez nasilja nad ženama i obiteljskog nasilja. Prepoznat je i problem nasilja nad djecom u obitelji, uključujući i djecu svjedoke nasilja (Vijeće Europe, 2013, 6).

Život bez nasilja za svu djecu jedna je od važnih odrednica Strategije Vijeća Europe za prava djeteta (2016.-2021.). Prema Strategiji nasilje nad djecom je kršenje prava djeteta, ono narušava socijalni razvoj djece i utječe na njihovo uživanje drugih prava. Često ima pogubne kratkoročne i dugoročne posljedice po mentalno i psihičko zdravlje, koje ponekad traje u nekoliko generacija. Naglašava se i to da je ukidanje svih oblika nasilja zakonski, etički i ekonomski imperativ. Uočen je spor i neujednačen napredak država članica u zaštiti djece od nasilja, pa je rizik za nasilje nad djecom i dalje prisutan u svim sredinama. Naglašava se i nedovoljno ulaganje u prevenciju nasilja, neujednačeno i loše provođenje nacionalnih politika, nedostatni podaci i istraživanja te nedovoljna pozornost koja se poklanja mehanizmima zaduženim za savjetovanje, izvješćivanje, oporavak i reintegraciju djece (Vijeće Europe, 2016, 10).

5. Izjave odgojitelja – etička prosudba

Nakon nemilog događaja nasilne smrti 2,5 djevojčice koji je zaprepastio javnost Gordana Buljan Flander je iznijela strašnu statistiku. Ona četrdeset godina radi s obiteljima i u svom iskazu naglašava kako zna koliko obitelji mogu biti opasne po djecu. U nastavku iznosi kako je u Hrvatskoj preko 20 posto djece fizički zlostavljano, preko 20 posto emocionalno, a 20 posto seksualno. Prema njenom mišljenju problem nije u zakonu nego u svjetonazoru jer se još uvijek smatra da je obitelj uvijek bolja ikakva nego nikakva. Struka koja donosi odluke treba ih temeljiti na bazi znanstvenih dokaza a ne na vlastitim iskustvima i svjetonazorima (Poliklinika za zaštitu djece i mladih, 2021, 2-3). Potaknuti također ovim događajem neki odgojitelji su svoja iskustva podijelili na stranicama inicijative SIDRO – odgojitelji u zaštiti prava djeteta u dječjem vrtiću. U nastavku će biti prikazani neki od njih te će se ponašanja odgojitelja prosuditi pod etičkim vidikom.

„Rekli su mi da ne dramim, vjerojatno nije riječ o zlostavljanju djeteta. Uostalom, kako bismo to mogli sigurno znati?! E pa ja sam znala. Nemojmo se lagati, mi smo educirani prepoznati. Prepoznala sam na djetetu traume, osjetila strah, povezala događaje i prijavila. Prijavila sam stručnom timu, rekli su da se smirim. Prijavila sam ravnatelju, rekao je da pretjerujem. A onda sam sama prijavila Centru za socijalnu skrb, policiji, upravnom vijeću i pedijatru u našem gradu. Prijavila bih gdje god treba, pod cijenu svega, jer ne bih mogla živjeti da se djetetu nešto dogodilo, a da sam ja šutjela!“

U ovom iskazu kolegica je ispravno postupila. Postupila je onako kako nalažu zakoni i moral. Prethodno je kroz rad navedeno mnoštvo dokumenata koji nas obvezuju na reagiranje, na prijavljivanje zlostavljanja. Zabrinjavajuće u ovom iskazu je to što kolegica navodi da ju je netko pokušavao spriječiti da prijavi zlostavljanje. Poliklinika za zaštitu djece i mladih grada Zagreba u svojoj brošuri 25 pitanja (i odgovora) za stručnjake o postupcima pri otkrivanju zlostavljanja djece u osmom pitanju koje glasi „Moram li prijaviti svaki slučaj zlostavljanja djeteta?“ naglašava da bezuvjetno postoji obveza prijavljivanja u svakom slučaju kada postoji opravdana sumnja da se zlostavljanje događa, bilo emocionalno, fizičko ili seksualno, bilo da su

djeca svjedoci nasilja u obitelji, bilo da je dijete na bilo koji način zanemareno (Poliklinika za zaštitu djece i mladih grada Zagreba, 2010, 5).

„Roditelji trogodišnjeg dječaka redovito kasne. Ostajem s njim izvan radnog vremena vrtića, gotovo svaki dan. Prema protokolu, moram obavijestiti ravnateljicu, što i činim. Prvih nekoliko dana ona samo „prima na znanje“, zatim inzistiram da se uključi, nakon čega svakog dana dolazi u vrtići sa mnom dočekuje roditelje. Sat, sat i pol nakon zatvaranja vrtića, dolaze roditelji. Njihova opravdanja besmislena su. Sat i pol nakon što sva djeca odu, dugo je za trogodišnje dijete. Ono zna, osjeća. Zaboravljaju ga. Zapostavljaju. Postavljam pitanje, što dalje? Centar za socijalnu skrb? Ravnateljica me smiruje, nećemo reagirati, to je samo kašnjenje, nećemo roditeljima raditi probleme. Nećemo?! Kakav roditelj redovito zaboravlja dijete u vrtiću? Što je sljedeće?“

U ovom primjeru očito je da se radi o zanemarivanju djeteta od strane roditelja te je dužnost odgojitelja, kako je i prethodno navedeno, da slučaj prijavi nadležnim službama bez obzira na savjete ravnateljice. U prethodno spomenutoj brošuri Poliklinike za zaštitu djece i mladih grada Zagreba stoji da ukoliko stručnjak ima neka saznanja o mogućem zlostavljanju djeteta, a o tome nije obavijestio nadležne institucije, može kazneno odgovarati zatvorskom kaznom od tri mjeseca do tri godine, a snosi i strukovne sankcije. (Poliklinika, 2010, 2).

„Puno mojih kolegica ne bi prijavilo zlostavljanje djeteta iz straha da roditelj kojeg se prijavi, ne naudi djetetu. Čini mi se da sustav u trenutku kada i želimo pomoći zlostavljanom djetetu, čini sve da nam to oteža ili čak onemogućuje. Kako ispravno reagirati i zaštititi dijete?“

Kolegica u ovom svom promišljanju iznosi zabrinutost za dijete u slučaju prijavljivanja zlostavljanja. Očito je zabrinuta i zbog podrške koja bi trebala biti osigurana od nadležnih tijela te se pita kako ispravno reagirati. U ovom primjeru očituje se nesigurnost odgojitelja, strah i strepnja koji onemogućavaju djelovanje. U brošuri Poliklinike također stoji da je prijavljivanje nužno bez obzira na to kakav mi mislimo da će utjecaj ono imati, na roditelja, na dijete ili općenito utjecaj na bilo koga. Dokle god zlostavljanje ostaje tajna dijete nije zaštićeno (Poliklinika, 2010, 6).

„Kad pokušate nešto prijaviti kako biste zaštitili dijete, nije rijetkost da uskoro budete optuženi za neko svoje postupanje. Ako se roditelj koji o djetetu ne skrbi kako treba, i kojem je prebacivanje odgovornosti poznata stvar, odluči na kaznenu prijavu protiv nas, zakonski bez puno priče, ostajemo bez posla. Na žalost nitko ne želi raditi s roditeljima, kojima se možda uz pravovremenu i intenzivnu edukaciju može pomoći. Isto tako, nitko ne štiti odgojitelja niti dijete nego se nastavlja krug prebacivanja odgovornosti. Opet smo mi odgojitelji u začaranom krugu. Dobivamo pogrešnu poruku. Prijaviti sumnju na nasilje znači biti uskoro okrivljen. Mijenjajmo zakone! Radimo isključivo timski, svi za dobrobit djece! Umrežimo sve institucije! Uvedimo temeljito kontinuirano (bar jedanput godišnje) obvezno psihološko testiranje SVE predškolske djece unutar domova zdravlja! Zaposlimo više socijalnih radnika za nadzor!“

U ovom primjeru uočljivo je nekoliko primjedbi koje su zaista problemi koji su navedeni i u ovom radu u prethodnim poglavljima. U slučaju prijavljivanja zlostavljanja kolegica iskazuje zabrinutost zbog mogućih neprilika u koje bi se mogla dovesti. U brošuri Poliklinike postoji odgovor i na ovo pitanje. Kako navode u nekim zemljama, zakonodavac smatra osobu koja prijavljuje zlostavljanje djeteta „nezlonamjernom“ te ona ima imunitet od krivičnog gonjenja od strane osobe koja je prijavljena, ako je prijava podnesena s dobrom namjerom i s razumnim osnovama. U Hrvatskoj je situacija drugačija, načelno svatko može tužiti ili prijaviti osobu, pa tako i stručnjaka koji ga je prijavio za neku protupravnu radnju. Međutim imajući u vidu da za podnošenje prijave postoji zakonska obveza stručnjaka, nema opasnosti da bi se takva prijava ozbiljno tretirala i shvatila, osim ako bi se radilo o lažnom prijavljivanju. Važno je naglasiti i to da se kod podnošenja prijave ne radi o tvrdnji stručnjaka da je netko zlostavljač, već da samo postoji mogućnost da je tome tako, a odluku o tome je li netko zlostavljač ili ne u konačnici donosi sud.

„Radim u gradskom vrtiću i u svojoj sam skupini od djece doznala da ih se kod kuće fizički kažnjava od strane nekih članova obitelji. Nisam na djeci primijetila fizičke tragove nasilja, ali sam kroz njihovo ponašanje primijetila posljedice toga. Po svojoj savjesti i odgovornosti odgajateljskog poziva kontaktirala sam našu stručnu službu, točnije psihologa koji je bio voljan za suradnju, razgovore s roditeljima i drugim članovima obitelji te djecom. Čak smo bili za opciju da se prijavi Centru, međutim

nailazimo na „zid“. Nadređeni ne odobravaju prijave Centru jer... bolje da se mi tu previše ne miješamo. Mi se upravo pribojavamo ovakvih situacija, kakva se dogodila djevojčici o kojoj danas svi sve znamo... da smo znali, a nismo reagirali. Zanima me kakva je situacija u drugim vrtićima u Hrvatskoj?“

U ovom primjeru kolegica je svakako trebala kontaktirati nadležne službe. Iz iskaza nije poznato je li to i učinila. Kako je i prethodno više puta navedeno obveza svih, pa tako i stručnjaka koji rade s djecom je da svaku sumnju na zlostavljanje prijave, na to nas obvezuju zakoni i pravilnici, no uz to prijavljivanje nasilja je i moralni i etički imperativ. Fizičko kažnjavanje djeteta moralno je i pravno neprihvatljivo. Zaštitu djece od tjelesnog kažnjavanja nalaže čl. 19. Konvencije o pravima djeteta, a 1998. odredbama Obiteljskog zakona Hrvatska se svrstala među petnaest zemalja u svijetu u kojima je zabranjeno tjelesno kažnjavanje (Bilić, Flander, Hrpka, 2012, 83). Gordana Buljan Flander ukazuje na to da u Hrvatskoj stručnjaci koji rade s djecom (odgojitelji, psiholozi, pedijatri, liječnici obiteljske medicine, učitelji) u odnosu na stvarni broj slučajeva malo prijavljuju sumnju na bilo koji oblik zlostavljanja, kao i na zanemarivanje. Kao mogući razlog tomu navodi da je još uvijek niska javna svijest, da se javlja nelagoda zbog miješanja u nešto što smatraju da treba riješiti u okviru obitelji, što izbjegavaju imati posla sa policijom, centrima za socijalnu skrb... a moguće je i da je razlog neprijavljivanja nedostatak profesionalne odgovornosti i građanske hrabrosti (Buljan Flander, 2012, 1).

„Kao odgojitelj nagledala sam se svega. Roditelji ponekad nisu ni shvatili da im je dijete oprano i u opranoj odjeći, koju sam prala na ruke u vrtiću. Često smo rješavali buhe, svrab, uši, ali uglavnom smo od strane nadređenih dobivali naputke 'pusti, nije tvoje', 'ne miješaj se u obitelj', 'ne diraj se u sveto trojstvo obitelji'. Imam i ja obitelj. Znam što je obitelj. No prava obitelji nisu i ne smiju biti ispred prava djeteta. Mnoge se stvari mogu riješiti, samo kada ljudi ne bi okretali glavu.“

U ovom primjeru kolegica opisuje svoje iskustvo koje kao i prethodnih nekoliko ukazuje na nedostatnu podršku kod prijavljivanja zlostavljanja i zanemarivanja. Ova kolegica kao i prethodnih nekoliko iznosi da je od nadređenih dobila naputak da se ne miješa u obiteljske odnose. Moguće je uistinu da je javna svijest još uvijek jako niska te unatoč svijesti pojedinih odgojitelja mnoga djeca ostaju nezaštićena. U ovom

slučaju odgojiteljica naglašava jednu važnu činjenicu a ta je da prava obitelji ne smiju biti ispred prava djeteta. Ni u ovom slučaju ne možemo odrediti je li odgojiteljica prijavila slučajeve s kojima se susrela u svojoj praksi pa tako ne možemo procijeniti je li njezino djelovanje etički prihvatljivo.

U procesu zaštite djeteta od zlostavljanja i zanemarivanja trebaju sudjelovati ustanove i pojedinci iz različitih sustava: pedijatri, odgojitelji, socijalni radnici, policija, sudci i drugi, svaki od njih u okviru svoje nadležnosti. Kako bi se postigla učinkovita i pravodobna zaštita važno je da među svima njima postoji dobra suradnja uz jasno definirane uloge. Prvi korak u zaštiti je otkrivanje zlostavljanja i zanemarivanja. Sve osobe koje su u neposrednom kontaktu sa djecom u mogućnosti su prepoznati zlostavljanje i zanemarivanje, posebnu odgovornost imaju djelatnici zdravstvenih i obrazovnih ustanova, obiteljskih savjetovališta ili drugi koji se bave problemima nasilja (Bulatović, 2011, 219). Promjena stavova i normi u društvu važan je dio prevencije nasilja nad djecom i jedan je od ciljeva navedenih u publikaciji Svjetske zdravstvene organizacije koja se bavi eliminacijom svih oblika nasilja nad djecom. Društvene norme i ponašanja često sadrže mnoštvo ideja o tome kako su neki oblici nasilja ne samo normalni, nego ponekad i opravdani (WHO 2016, 37).

6. Prepoznavanje i prijavljivanje nasilja u obitelji

Prepoznavanje nasilja u obitelji otvara niz osobnih i profesionalnih dvojbi svakog stručnjaka koji se s njim susreće. Razlozi neprijavlivanja nasilja su razni. Najčešće se odnose na izbjegavanje miješanja u tuđi privatni život, teškoće u procjeni granice između normalnih sukoba i zlostavljanja i slično. Obvezu prijavljivanja nasilja u obitelji imaju: policija, Centri za socijalnu skrb, zdravstvene ustanove, pravosuđe – sudstvo, državno odvjetništvo, odgojno – obrazovne ustanove, građani i društvo u cjelini ima moralnu obvezu prijavljivanja nasilja općenito pa tako i nasilja u obitelji. U svrhu prevencije nasilja potrebno je bolje povezivanje institucija radi brže razmjene informacija, planiranja aktivnosti, korištenja različitih resursa s ciljem poduzimanja primjerenih mjera i uspješnijoj primjeni zakona i protokola. Neizostavna je i podrška svih članova društva u osudi i prijavljivanju nasilja jer jedino tako je moguće osigurati stvaranje okruženja u kojem nema mjesta za nasilje (Kolesarić, 2013, 27). Uloga medija u senzibilizaciji društva za temu nasilja u obitelji je golema. Mediji bi trebali prenositi poruku kako obiteljsko nasilje nije obiteljska stvar. Valja prenijeti poruku, za koju se zalažu sva suvremena društva, da za nasilje nema opravdanja i da se ono ne smije tolerirati. Medijskim izvještavanjem se treba promicati vrijednost „nulte stope tolerancije“ na nasilje (Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, 2018, 33).

7. Metodologija istraživanja

7.1. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja je ispitati kompetencije i ponašanja odgojitelja u slučaju nasilja nad djetetom te ih procijeniti pod etičkim vidikom.

7.2. Instrument istraživanja

Za provedbu istraživanja koristio se online anketni upitnik. Upitnik se sastoji od uvodne napomene u kojoj se ispitanicima ukratko opisuje za koju je svrhu sastavljen upitnik, te se u uvodnoj napomeni osigurava anonimnost njihovih odgovora i izostanak rizika za ispitanike u bilo kojem obliku. Instrument je sastavljen od 16 tvrdnji. Tvrdnje se odnose na stavove, ponašanja, kompetencije i reakcije odgojitelja u slučaju otkrivanja ili sumnje na nasilje nad djetetom. Odgovori odgojitelja mjerili su se Likertovom skalom. Na skali od pet stupnjeva odgojitelji su izražavali svoje slaganje ili neslaganje sa određenom tvrdnjom: (1) uopće se ne slažem, (2) donekle se ne slažem, (3) niti se slažem niti se ne slažem, (4) uglavnom se slažem, (5) u potpunosti se slažem.

7.3. Postupak istraživanja

Istraživanje je provedeno u kolovozu 2021. Za potrebe istraživanja koristio se upitnik sastavljen od 16 tvrdnji da bi bilo moguće etički prosuditi ponašanja odgojitelja kao stručnjaka odgovornih za zaštitu prava djeteta, odnosno za zaštitu djece izložene nasilju u obitelji. Ispunjavanje upitnika bilo je dobrovoljno i anonimno. Za ispunjavanje upitnika bilo je potrebno svega nekoliko minuta. Upitnik je bio dostupan sedam dana.

7.4. Uzorak

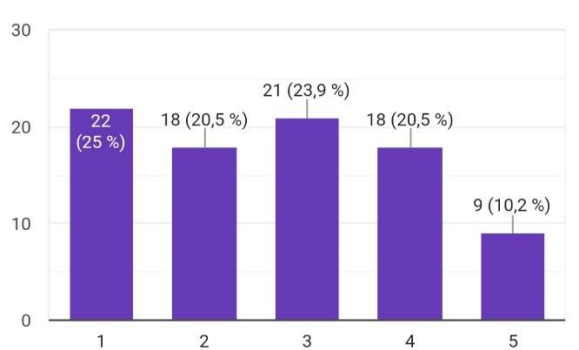
U istraživanju je sudjelovalo 89 odgojitelja koji rade u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

8. Rezultati i rasprava

Upitnik je kako je prethodno navedeno sastavljen od 16 tvrdnji s kojima su odgojitelji na Likertovoj skali određivali vlastito slaganje odnosno neslaganje sa zadanom tvrdnjom.

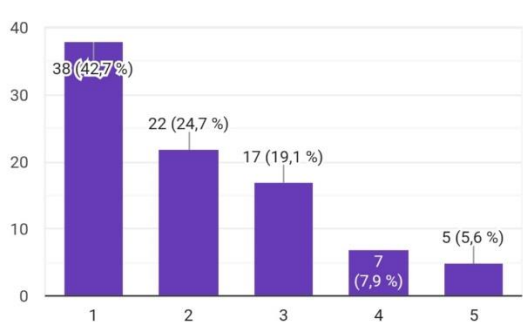
Na tvrdnju „Roditelji imaju pravo disciplinirati svoju djecu onako kako oni smatraju da je ispravno“ 25 % odgojitelja odgovorilo je da se s tvrdnjom uopće ne slaže, 20,5 % odgojitelja se donekle ne slaže, 23,9 % njih se izjasnilo da se niti slažu niti ne slažu, 20,5 % se uglavnom slaže, a 10,2 % se u potpunosti slaže.

U novije vrijeme dijete stječe novi položaj u društvu. Ono je prepoznato kao nositelj ljudskih prava čije ostvarenje jamči država, te tako odgoj i roditeljstvo izlaze iz sfere privatnosti u sferu javnosti (Pećnik, Starc, 2010, 11). Odgojitelj bi trebali biti svjesni činjenice da smo u današnje vrijeme svi odgovorni za djecu, prema tome ukoliko se načini discipliniranja djeteta od strane roditelja kose s onim što nam ljudska prava svima jamče, onda je dužnost svakog od nas pa tako i odgojitelja reagirati. Etički je neprihvatljivo da se roditeljima daje za pravo da sa svojom djecom rade što oni hoće i kako hoće. Potrebno je roditelje osnaživati i jačati njihove roditeljske kompetencije. Čini se da danas više nego je to ikad prije bio slučaj, a s obzirom na brojne izazove koje suvremeno roditeljstvo donosi, roditelji trebaju pomoć stručnjaka da bi svojoj djeci bili kompetentni roditelji. Dijete je u suvremenom shvaćanju subjekt socijalizacije. Te se odnos roditelja i djeteta definira kao odnos subjekt – subjekt, a on uključuje, prepoznaje i potvrđuje djetetov doživljaj svijeta i sebe. Takav odnos podrazumijeva određena umijeća i etičan stav roditelja. Roditelj treba biti sposoban da dijete vidi kao osobu te da vlastito ponašanje tome prilagodi, bez odricanja od vodstva. Nekada je roditeljska kontrola bila poželjna u odgoju, danas se od roditelja očekuje vodstvo koje je obilježeno interesom za dijete kao osobu. Potrebno je da roditelj pokazuje interes za djetetove misli i osjećaje. Važno je da je sposoban prepoznati i imenovati ih. Može na primjer reći: „Vidim da hoćeš ovu igračku, ali sada ti je ne mogu kupiti. Zaista mi je žao.“ Način na koji roditelji upotrebljavaju svoju psihološku i fizičku moć snažno utječe na djetetovu dobrobit i razvoj (Pećnik, Starc, 2010, 27).

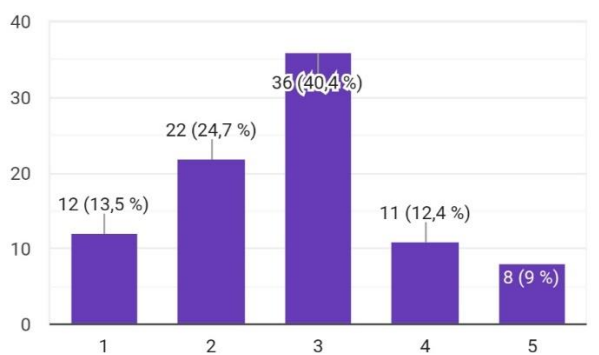
Grafikon 1 – Roditelji imaju pravo disciplinirati svoju djecu onako kako oni smatraju da je ispravno

Sa sljedećom tvrdnjom koja glasi „Odgojitelji ne bi trebali biti odgovorni za prijavljivanje nasilja nad djecom“ u potpunosti se slaže 5,6 % ispitanika, donekle se slaže njih 7,9 %, niti se slaže niti se ne slaže 19,1 % , uglavnom se ne slaže 24,7 % i uopće se ne slaže njih 42,7 %. Kako je i prethodno više puta navedeno odgojitelji su odgovorni za prijavljivanje nasilja nad djecom. Iz rezultata je vidljivo da odgojitelji uglavnom imaju svijest o tome da su odgovorni za prijavljivanje nasilja nad djetetom, no ipak vidljivo je da ima onih koji nisu sigurni i onih koji smatraju da to ne treba biti njihova odgovornost. Etički je neispravno ne reagirati na nasilje. Ako kao društvo i kao pojedinci odlučimo zaštititi djecu, onda to znači da svi mi, bilo da smo stručnjaci koji rade s djecom, susjedi, rođaci ili tek slučajni svjedoci preuzimamo na sebe odgovornost da odmah čim posumnjamo na zlostavljanje i zanemarivanje djece reagiramo.

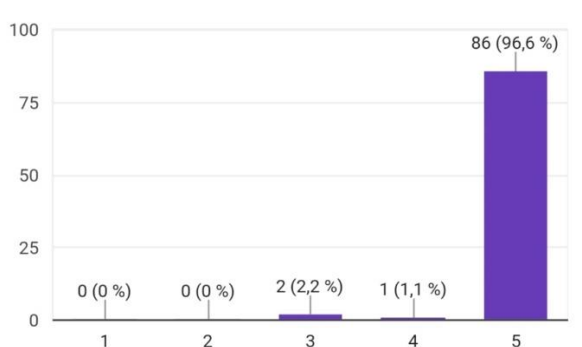
Grafikon 2 – Odgojitelji ne bi trebali biti odgovorni za prijavljivanje nasilja nad djecom

„Sustav bi me podržao kada bih prijavio nasilje nad djetetom“ s ovom tvrdnjom u potpunosti se slaže svega 9 % odgojitelja, njih 12,4 % se uglavnom slaže, 40,4 % se niti slaže niti ne slaže, 24,7 % se uglavnom ne slaže, a 13,5 % se uopće ne slaže. Iz dobivenih odgovora na ovu tvrdnju čini se da odgojitelji nemaju previše povjerenja u nadležna tijela kojima su dužni prijaviti sumnju na nasilje nad djetetom. Ministrica za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku Nada Murganić u „Temi dana“ na HRT-u naglasila je da se vlada opredijelila za nultu stopu tolerancije prema svim oblicima nasilja, posebice prema nasilju u obitelji i nasilju nad ženama (Vlada Republike Hrvatske, 2019, para. 3). Neva Tolle iz Autonomne ženske kuće Zagreb rekla je da ima dosta primjedbi na protokol – žele da se postigne odgovornost za nepostupanje ili za loše postupanje. Dodala je i to da u sustavu imamo čitav niz ljudi koji moraju promijeniti svoje mišljenje (Vlada Republike Hrvatske, 2019, para. 10).

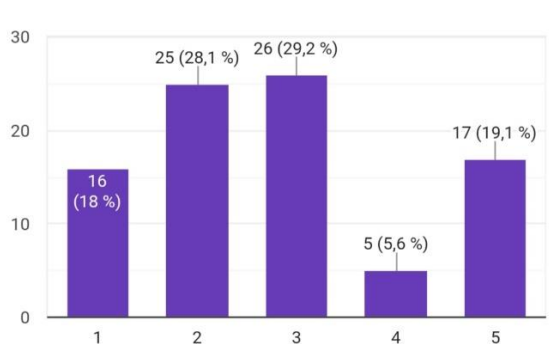
Grafikon 3 – Sustav bi me podržao kada bih prijavio nasilje nad djetetom

U potpunosti se slaže 96,6 % odgojitelja da je nasilje nad djecom ozbiljan društveni problem, 1,1 % njih se uglavnom slaže, a 2,2 % se niti slaže niti ne slaže. Procjena analize nacionalno reprezentativnih podataka istraživanja o rasprostranjenosti nasilja nad djecom u 96 zemalja donosi spoznaju da je jedna milijarda djece širom svijeta doživjela emocionalno, fizičko ili seksualno nasilje u protekloj godini (World Health Organization, 2016, 12). Iz rezultata je vidljivo da su odgojitelji svjesni da je nasilje nad djecom ozbiljan društveni problem.

Grafikon 4 – Nasilje nad djecom je ozbiljan društveni problem

„Nasilje nad djecom je ozbiljan problem u našoj ustanovi“ s ovom tvrdnjom se u potpunosti slaže 19,1 % odgojitelja, 5,6 % se uglavnom slaže, 29,2 % se niti slaže niti ne slaže, 28,1 % se uglavnom ne slaže i 18 % ih se uopće ne slaže. Kako je vidljivo iz rezultata istraživanja mnogi odgojitelji se slažu daje nasilje u njihovoj ustanovi ozbiljan problem. S obzirom na to bilo bi dobro u daljnjim istraživanjima istražiti koliko odgojitelja prijavljuje nasilje.

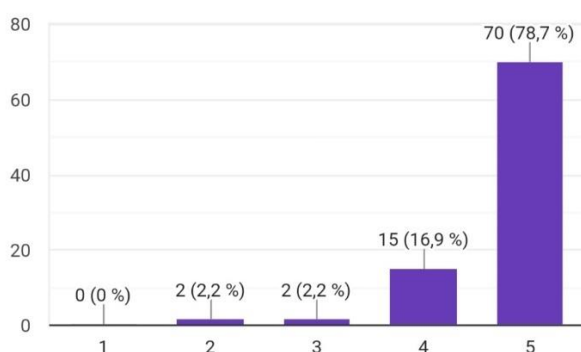

Grafikon 5 – Nasilje nad djecom je ozbiljan problem u našoj ustanovi

„Kao odgojitelj imam obvezu prijaviti sumnju na nasilje nad djetetom“ 78,7 % odgojitelja se u potpunosti slaže, 16,9 % se uglavnom slaže, 2,2 % se niti slaže niti ne slaže, a 2,2 % se uglavnom ne slaže.

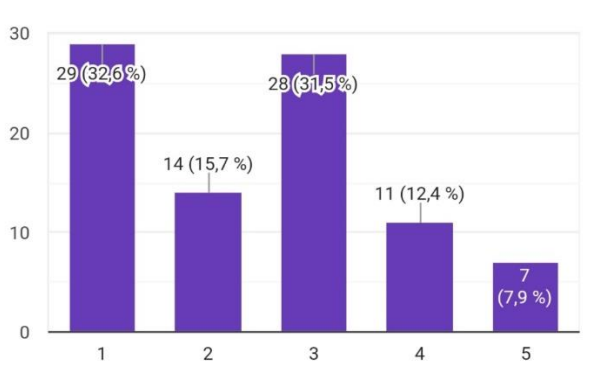
U članku Kakav etički kodeks trebamo? Jasna Krstović (2010, 6) ističe da je odgojiteljima najvažnija dužnost omogućiti djeci sigurno, zdravo, brižno i odgovorno okruženje. U daljnjem tekstu između ostaloga naglašava kako bi odgojitelji trebali biti upoznati sa simptomima zlostavljanja djece. Trebali bi poštivati državne zakone i

procedure unutar zajednice koji štite djecu od zlostavljanja i zanemarivanja te bi ovo trebao biti jedan od principa etičkog kodeksa odgojitelja. Vidljivo je iz rezultata ankete da je velika većina odgojitelja svjesna svoje obveze prijavljivanja sumnje na nasilje nad djetetom. Činjenica je međutim, da stručnjaci u Hrvatskoj koji rade s djecom (odgojitelji, psiholozi, pedijatri, liječnici obiteljske medicine, učitelji) u odnosu na stvarni broj slučajeva malo prijavljuju sumnju na bilo koji oblik zlostavljanja kao i na zanemarivanje (Buljan Flander, 2021, 1).

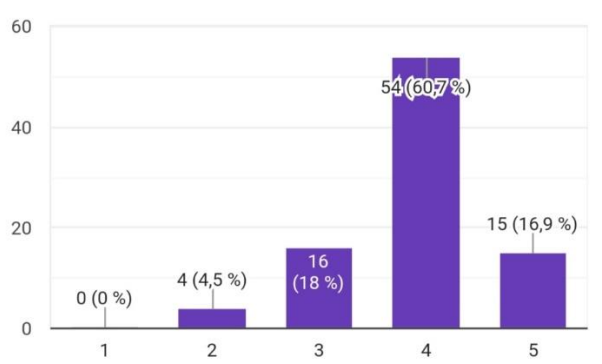
Grafikon 6 – Kao odgojitelj imam obvezu prijaviti sumnju na nasilje nad djetetom

„Ako se nasilje ne dokaže roditelji imaju pravo podignuti tužbu protiv osobe koja je prijavila sumnju na nasilje.“ 7,9 % odgojitelja se u potpunosti slaže sa tvrdnjom, 12,4 % odgojitelja se uglavnom slaže sa tvrdnjom, 31,5 % ih se niti slaže niti ne slaže, 15,7 % se uglavnom ne slaže, a 32,6 % njih se uopće ne slaže.

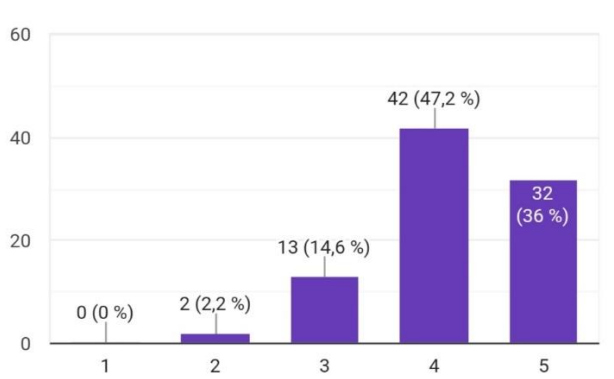
Grafikon 7 – Ako se nasilje ne dokaže roditelji imaju pravo podignuti tužbu protiv osobe koja je prijavila sumnju na nasilje

„Mogu prepoznati znakove zlostavljanja i zanemarivanja djeteta.“ S tvrdnjom se u potpunosti slaže 16,9 % odgojitelja, 60,7 % ih se uglavnom slaže, 18 % ih se niti slaže niti ne slaže, a 4,5 % se uglavnom ne slaže. Iz rezultata je vidljivo da odgojitelji uglavnom mogu prepoznati znakove zlostavljanja i zanemarivanja djeteta.

Grafikon 8 – Mogu prepoznati znakove zlostavljanja i zanemarivanja djeteta

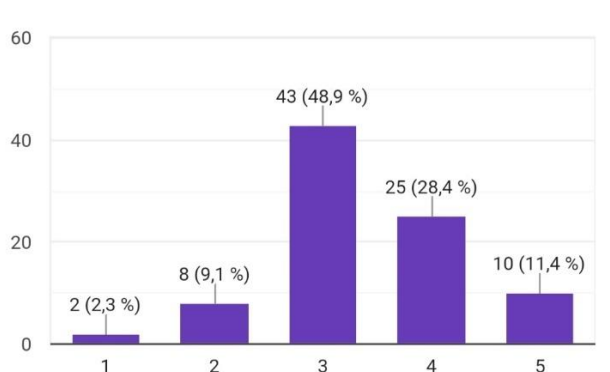
„Mogu prepoznati znakove fizičkog nasilja nad djetetom.“ U potpunosti se s tvrdnjom slaže 36 % ispitanika, uglavnom se slaže 47,2 %, a 14,6 % se niti slaže niti ne slaže, te se 2,2 % uglavnom ne slaže. Odgojitelji su prema rezultatima ankete uglavnom sposobni prepoznati znakove fizičkog nasilja.

Grafikon 9 – Mogu prepoznati znakove fizičkog nasilja nad djetetom

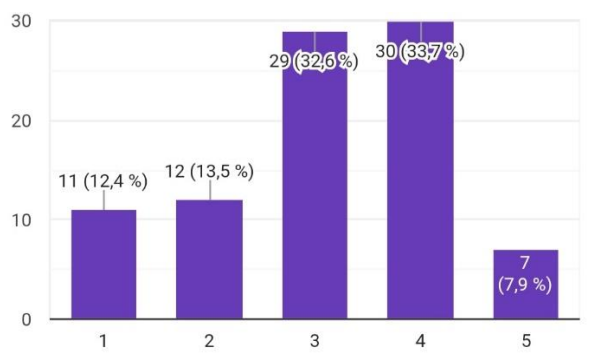
„Mogu prepoznati znakove seksualnog zlostavljanja djeteta.“ U potpunosti se slaže 11,4 % odgojitelja, uglavnom se slaže 28,4 %, dok ih se 48,9 % niti slaže niti ne

slaže, a 9,1 % se uglavnom ne slaže i 2,3% se uopće ne slaže. Kako je vidljivo iz rezultata najviše odgojitelja je na tvrdnju dalo odgovor niti se slažem niti se ne slažem iz čega možemo zaključiti da nisu potpuno sigurni u svoje kompetencije u slučaju seksualnog zlostavljanja djeteta.

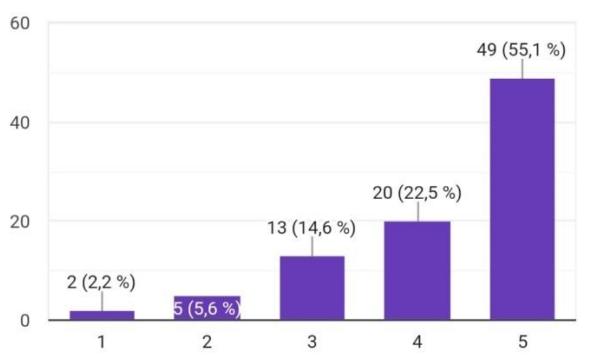
Grafikon 10 – Mogu prepoznati znakove seksualnog zlostavljanja djeteta

„Kroz svoje inicijalno obrazovanje za odgojitelja stekao sam dovoljno znanja da mogu prepoznati znakove zlostavljanja i zanemarivanja djeteta.“ U potpunosti se slaže 7,9 % odgojitelja, uglavnom se slaže 33,7 %, dok se 32,6 % niti slaže niti ne slaže, 13,5 % se uglavnom ne slaže, a 12,4 % se uopće ne slaže. Odgojitelji se uglavnom slažu da su kroz svoje inicijalno obrazovanje stekli dovoljno znanja da mogu prepoznati znakove zlostavljanja i zanemarivanja djeteta, no iz odgovora na sljedeću tvrdnju možemo uočiti da se većina slaže kako su potrebne dodatne edukacije na ovom području.

Grafikon 11 – Kroz svoje inicijalno obrazovanje za odgojitelja stekao sam dovoljno znanja da mogu prepoznati znakove zlostavljanja i zanemarivanja djeteta

„Potrebne su dodatne edukacije da bih mogao prepoznati zlostavljanje i zanemarivanje.“ U potpunosti se slaže 55,1 %, uglavnom se slaže 22,5 %, dok se 14,6 % niti slaže niti ne slaže, a 5,6 % se uglavnom ne slaže i 2,2% se niti slaže niti ne slaže. Većina odgojitelja se slaže da bi im trebale dodatne edukacije da bi mogli prepoznati zlostavljanje i zanemarivanje.

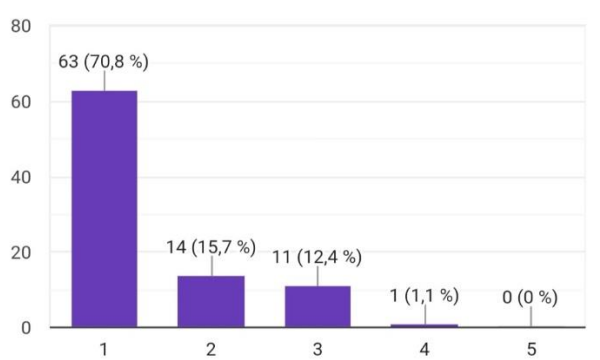

Grafikon 12 – Potrebne su dodatne edukacije da bih mogao prepoznati zlostavljanje i zanemarivanje

„Roditelji imaju pravo koristiti fizičko kažnjavanje u odgoju svoje djece.“ Uglavnom se slaže 1,1 % odgojitelja, 12,4 % se niti slaže niti ne slaže, 15,7 % se uglavnom ne slaže, a 70,8 % se uopće ne slaže. Tijekom posljednjih nekoliko desetljeća fizičko kažnjavanje promijenilo je svoju definiciju, s one koja govori kako je fizičko kažnjavanje legitimna roditeljska praksa do one koja govori o fizičkoj kazni koja dovodi u opasnost djetetov daljnji razvoj. Novom shvaćanju ozbiljnosti ovakvog oblika kažnjavanja pridonijela su brojna istraživanja razvoja te su se sve više djeci počela priznavati njihova ljudska prava (Durrant, 2008, 62).

Prema istraživanju „Kako roditelji i zajednice brinu o djeci najmlađe dobi u Hrvatskoj“ 5 % roditelja djece u dobi od 6 mjeseci, 15% roditelja jednogodišnjaka, 35% roditelja trogodišnjaka i 19 % roditelja šestogodišnjaka koristi fizičko kažnjavanje u odgoju svoje djece. Majke i očevi, njih 12 %, podržava fizičko kažnjavanje u odgojne svrhe, a 17 % nema jasan stav o tom pitanju. Valja

napomenuti da je raširenost vjerojatno veća jer je pitanjem zahvaćeno samo razdoblje od 7 dana koje je prethodilo istraživanju. Na istraživanje je sigurno utjecala i socijalna poželjnost u odgovaranju. U svakom slučaju podatci pokazuju da značajan dio djece rane i predškolske dobi u vlastitom domu ne ostvaruje pravo na zaštitu od nasilja (Pećnik, 2013, 61). Ukoliko uzmemo u obzir da je fizičko kažnjavanje djece u Hrvatskoj zakonom zabranjeno još od 1999. onda je potrebno da su s tim upoznati svi, a posebno stručnjaci koji rade s djecom. Nažalost, kako je vidljivo i iz navedenog istraživanja, mnogi roditelji, pa čak i neki stručnjaci koji rade s djecom to ne znaju.

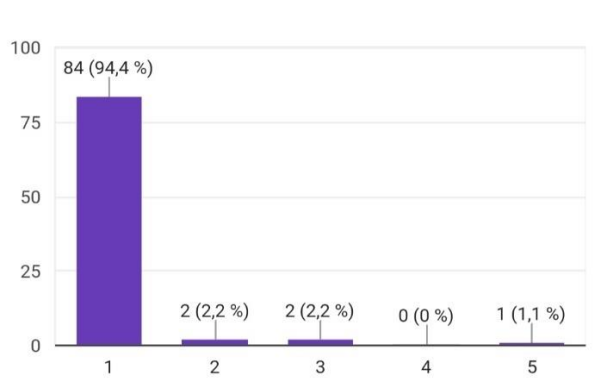

Grafikon 13 – Roditelji imaju pravo koristiti fizičko kažnjavanje u odgoju svoje djece

„Odgojiteljima bi trebalo biti dozvoljeno fizičko kažnjavanje djece.“ U potpunosti se s tvrdnjom slaže 1,1 % odgojitelja, dok ih se 2,2% niti slaže niti ne slaže, a 2,2 % se uglavnom ne slaže i 94,4 % se uopće ne slaže. Većina odgojitelja se ne slaže sa tvrdnjom, ipak jedan odgojitelj se slaže u potpunosti, a dva se niti slažu niti ne slažu. Odgojno-obrazovne ustanove su mjesta koja bi trebala poštovati i promicati ljudska prava, mjesta su to u kojima bi trebala vladati sloboda, jednakost, demokracija, pravda i mir. Nažalost, tome nije uvijek tako. Za ilustraciju ovog problema bit će prikazano istraživanje Hrabrog telefona o odgojnim metodama u dječjim vrtićima.

Prema istraživanju Hrabrog telefona 46 % roditelja navodi da nema informacije o metodama discipliniranja koje koriste odgojitelji u vrtićima koje pohađaju njihova

djeca. Roditelji navode da odgojitelji potiču djecu da slijede pravila tako da pojašnjavaju djeci kako bi se trebala ponašati (73 %), pohvaljuju djecu za dobro ponašanje (72 %), koriste nagrade (55 %), koriste vlastiti primjer da bi djeci pokazali dobro ponašanje (40 %), koriste kazne, uskraćivanje deserta, uskraćivanje vremena za igru (39 %), viču na djecu ili ih kritiziraju zbog lošeg ponašanja (10 %), prijete (7 %), koriste tjelesno kažnjavanje (2 %). Od roditelja čija su djeca išla u vrtić zadnjih pet godina 27% ispitanika kaže da je dijete u vrtiću bilo kažnjeno metodom isključivanja, 18 % navodi da odgojitelji ukazuju na djetetovo loše ponašanje pred drugom djecom, 15 % navodi da odgojitelji djeci zabranjuju igranje, 8 % navodi da je dijete u vrtiću doživjelo da odgojitelji viču na njega, 5 % navodi da je njihovo dijete u vrtiću doživjelo uskraćivanje hrane, 4 % navodi da je dijete u vrtiću doživjelo da mu odgojitelji govore da je „zločesto“, „zlo“ ili „glupo“, 2 % navodi da je dijete za kaznu bilo pljuscano ili drmusano (Hrabri telefon, 2017, 8).

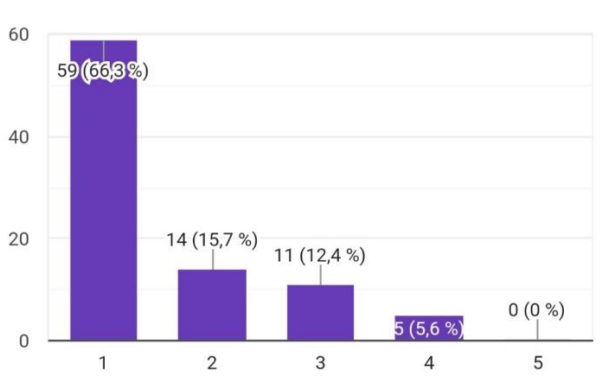

Grafikon 14 – Odgojiteljima bi trebalo biti dozvoljeno fizičko kažnjavanje djece

„Malo po guzi je prihvatljiv način discipliniranja djeteta.“ Uglavnom se s tvrdnjom slaže 5,6 % odgojitelja, dok se 12,4 % niti slaže niti ne slaže, a 15,7 % se uglavnom ne slaže i 66,3 % se uopće ne slaže.

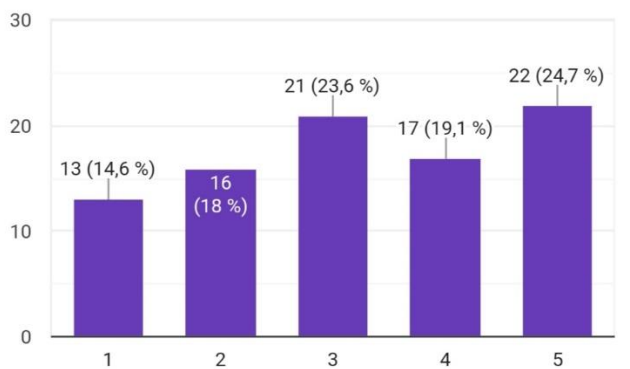
Međunarodni dan odgoja bez batina u cijelom svijetu se obilježava uz prigodna edukativna upozorenja o štetnosti fizičkog kažnjavanja. Hrabri telefon je u povodu međunarodnog dana odgoja bez batina predstavio rezultate istraživanja o stavovima o tjelesnom kažnjavanju djece provedenom u sklopu projekta „Od politike do

stvarnosti – promjena stavova i praksi od tjelesnog kažnjavanja do mjera za zaštitu djece“. Istraživanje je utvrdilo da 52 % ispitanika smatra da se tjelesno kažnjavanje generalno ne bi trebalo koristiti, no smatra ga opravdanim u nekim situacijama, 39 % prepoznaje štetnost fizičkog kažnjavanja i smatra da se ono nikada ne bi smjelo koristiti, 34 % smatra da tjelesno kažnjavanje ne bi trebalo zabraniti roditeljima u odgoju djece, 41 % ispitanika ne zna je li tjelesno kažnjavanje u Republici Hrvatskoj zakonom zabranjeno (Hrabri telefon, 2017, 3). Nakon provedenog istraživanja i ovakvih rezultata predsjednica Hrabrog telefona Hana Hrpka je istaknula da je glavni cilj projekta osnažiti stručnjake iz dječjih vrtića u radu s roditeljima, posebice o problematici fizičkog kažnjavanja.

Grafikon 15 – Malo po guzi je prihvatljiv način discipliniranja djeteta

„Upoznat sam s Pravilnikom o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima.“ U potpunosti se s tvrdnjom slaže 24,7 % odgojitelja, 19,1 % ih se uglavnom slaže, 23,6 % se niti slaže niti ne slaže, 18 % ih se uglavnom ne slaže, a 14,6 % ih se uopće ne slaže. Svi koji rade u odgoju i obrazovanju trebali bi biti upoznati sa zakonskim propisima koji određuju njihovo djelovanje. Iz rezultata je vidljivo da su neki odgojitelji upoznati s Pravilnikom ali mnogo je i onih koji nisu. Važno je znati zakonsku regulativu jer ona daje usmjerenje djelovanju. Dužnost svakog odgojitelja jest da poznaje propise i zakone iz područja predškolskog odgoja i naobrazbe.

Grafikon 16 – Upoznat sam s Pravilnikom o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima

Iz rezultata istraživanja možemo zaključiti da su odgojitelji koji su sudjelovali u istraživanju uglavnom svjesni da je nasilje ozbiljan društveni problem. Većina njih je svjesna svoje odgovornosti prema djeci, svjesni su svoje uloge u zaštićivanju djeteta. Međutim, prethodno je navedeno kako su istraživanja pokazala da se nasilje rijetko prijavljuje od strane stručnjaka. Pitanje je ako je svijest toliko razvijena zašto se prečesto događa da djeca ostaju nezaštićena? Zabrinjavajuća je i činjenica da neki od ispitanih odgojitelja još uvijek podržavaju fizičko kažnjavanje djece. Zabrinjavajuće je i to što smo iz navedenih istraživanja provedenih u okviru raznih projekata koji promoviraju prava i zaštitu djece, uvidjeli da se u obiteljima ali i u odgojno – obrazovnim ustanovama još uvijek koristi neprimjerenim metodama odgoja. Promatrajući rezultate ovog istraživanja potrebno je uzeti u obzira da su ispitanici na neka pitanja davali socijalno poželjne odgovore te bi u stvarnosti ovi postotci mogli biti nešto drugačiji. Ovo istraživanje bi se moglo još proširiti te bismo tako dobili bolji uvid u stavove odgojitelja prema ovom problemu. Svakako je bitno naglasiti i to da je istraživanje pokazalo da su većini odgojitelja potrebne dodatne edukacije da bi mogli prepoznati zlostavljanje i zanemarivanje djeteta. Čini se da je odgojiteljima potrebno osnaživanje na ovom području njihovog djelovanja.

Zaključak

Nasilje je teški oblik povrede dostojanstvenog ljudskog života. Kada u nasilju sudjeluju djeca, kada su svjedoci nasilja važno je učiniti sve što je moguće u svrhu zaštićivanja. U prethodnom tekstu navedene su razne negativne posljedice s kojima se djeca moraju nositi u slučaju da dožive bilo kakav oblik nasilja. Dužnost i obaveza odraslih u tom slučaju je da se takvi događaji spriječe, da se djeca zaštite te da im se pruži odgovarajuća stručna pomoć ukoliko do nasilja dođe. Važno je kroz edukaciju senzibilizirati javnost na probleme koji se odnose na bilo kakav oblik nasilja. Trebali bismo više primjećivati, pravodobno i svrhovito reagirati na svaki oblik nasilnog ponašanja, a to nikako ne možemo ako nismo svjesni ozbiljnosti problema i raznih prikrivenih i suptilnih oblika i znakova koji ukazuju da se nasilje događa. Dobra zakonska regulativa nužna je pretpostavka zaštite djece od nasilja. Uloga odgojno-obrazovnih ustanova u otkrivanju i prevenciji nasilja golema je, jer stručnjaci koji rade s djecom u odgojno – obrazovnim ustanovama mogu primijetiti i naizgled nevidljive tragove nasilja. Potrebno je stoga stručnjake za odgoj i obrazovanje senzibilizirati za ovaj problem. Važno je djecu poučavati kako reći „NE“ poznatim ili nepoznatim ljudima koji od njih traže neuobičajene stvari te kako se zaštititi u tim slučajevima. Odgojitelje bi trebalo ojačati u njihovoj ulozi u radu s roditeljima. Na svim razinama društva trebalo bi potaknuti proces reevalvacije života i to razvijanjem bioetičkog senzibiliteta, te uspostavljanjem etike brige i etike empatije u svim društvenim odnosima i na svim društvenim razinama.

Literatura

- Ajduković, M; Ogresta, J; Rimac, I. (2012). Značaj kvalitetnih podataka za kreiranje politika za prevenciju nasilja nad djecom u obitelji. *Ljetopis socijalnog rada*, 19(3), 413-437; https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=144174.
- Ajduković, M; Pečnik, N. (1994). Zlostavljanje i zanemarivanje djece u obitelji. *Revija za socijalnu politiku*, 1(3), 269-276; Preuzeto 14.07.2021.: <https://hrcak.srce.hr/29726>.
- Bilić, V; Flander, G; Hrpka, H. (2012). *Nasilje nad djecom i među djecom*, Zagreb: Naklada Slap.
- Bulatović, A. (2011). posljedice zlostavljanja i zanemarivanja djece predškolskog uzrasta. *Život i škola*, 27(58), 211-221; Preuzeto 14.07.2021.: <https://hrcak.srce.hr/84275>.
- Buljan Flander, G. (2021). ako samo promatraš, kao da zlostavljaš. Poliklinika za zaštitu djece i mladih grada Zagreba. (1-4); Preuzeto 14.07.2021.: <https://www.poliklinika-djeca.hr/aktualno/rijec-ravnateljice/ako-samo-promatras-kao-da-zlostavljas/>.
- Čudina-Obradović, M; Obradović, J. (2006). *Psihologija obitelji i braka*. Zagreb: Golden Marketing – Tehnička knjiga.
- Durrant, J. E. (2008). *Physical Punishment, Culture, and Rights: Current Issue for Professionals*.
- Hrabri telefon (2017). Stavovi prema tjelesnom kažnjavanju i ostalim odgojnim postupcima u Poljskoj, Latviji i Hrvatskoj – hrvatski rezultati. Preuzeto 1.08.2021.; <https://www.poliklinika-djeca.hr/wp-content/uploads/2018/05/Stavovi-prema-tjelesnom-ka%C5%BEnjavanju-i-ostali>.
- Jurić, H. (2011). Odgovornost za dijete kao paradigma bioetičke odgovornosti, u: Čović, A; Radonić, M. (ur.), *Bioetika i dijete*, Zagreb, Pergamena, 49-62.
- Kazneni zakon NN 125/11, 144/12, 56/15 (61/2015). Preuzeto 1.08.2021.; https://www.ejtn.eu/PageFiles/6533/2014%20seminars/Scandicci/Croatia_legislation/Criminal_Act_HR.pdf.

- Kolesarić, D. (2013). Mitovi i činjenice o nasilju u obitelji. Virovitica: Udruga S.O.S. telefon – Poziv u pomoć; <http://sosvt.hr/wp-content/uploads/2014/10/SOS-Mitovi-i-cinjenice-o-nasilju-u-obitelji.pdf>.
- Krstović, J. (2008). Kakav etički kodeks trebamo? *Dijete, vrtić, obitelj: časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece*, 14(61), 3-9.
- Krug, E. G; Dahlberg, L. L; Mercy, J.A; Zwi, A. B; Lozano, R. E. (2002). World report on violence and health. World Health Organisation. Geneva.
- Matulić, T. (2001). Bioetika, Zagreb: Glas Koncila.
- Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (2018). Priručnik sa smjernicama za medijsko izvještavanje o nasilju u obitelji
- Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (2006). Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji. Preuzeto 4.08.2021.; <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Dokumenti-ZakonskiPodzakonski-Akti/Predskolski/Protokol%20o%20postupanju%20u%20slu%C4%8Daju%20nasilja%20u%20obitelji%20-%20Ministarstvo%20za%20demografiju,%20obitelj,%20mlade%20i%20socijalnu%20politiku.pdf>.
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2020). Akcijski plan za prevenciju nasilja u školama; Preuzeto 4.08.2021.; <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/StrucnaTijela/Akcijski%20plan%20za%20prevenciju%20nasilja%20u%20skolama>.
- Obiteljski zakon NN (103/2015). Preuzeto 4.08.2021.; https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_09_103_1992.html.
- Pećnik, N. (2013). Kako roditelji i zajednice brinu o djeci najmlađe dobi u Hrvatskoj. Zagreb: Pintera grupa.
- Pećnik, N.; Starc, B. (2010). Roditeljstvo u najboljem interesu djeteta i podrška roditeljima najmlađe djece. Zagreb: Denona.
- Pelčić, G.; Gjuran Coha, A. (2010). UNESCO, bioetika i dijete. *Jahr: Europski časopis za bioetiku*, 1(1), 63-68; Preuzeto 12.08.2021.; https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=88781

- Poliklinika za zaštitu djece i mladih grada Zagreba (2010). 25 pitanja (i odgovora) za stručnjake o postupcima pri otkrivanju zlostavljanja djece. (1-16); Preuzeto 13.08.2021.; <https://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/25-pitanja-i-odgovora/>.
- Poliklinika za zaštitu djece i mladih grada Zagreba (2021). Večernji list: „Jedna djevojčica platila je životom trenutak naše pažnje, nemojmo je potratiti na prolaznu i jalovu histeriju tugovanja i optuživanja“. (1-3); Preuzeto 13.08.2021.; <https://www.poliklinika-djeca.hr/aktualno/novosti/vecernji-list-jedna-je-djevojčica-platila-je-zivotom-trenutak-nase-paznje-nemojmo-je-potratiti-na-prolaznu-i-jalovu-histeriju-tugovanja-i-optuzivanja/>.
- Radenović, S. (2012). Bioetika i nasilje. *Jahr: Europski časopis za bioetiku*, 3(5), 205-217; Preuzeto 1.08.2021.; <https://hrcak.srce.hr/87435>.
- Trbonja, A. (2007). Kako prepoznati nasilje nad djecom i pomoći djetetu žrtvi nasilja. Mostar: Martino.
- Ustav Republike Hrvatske NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10 (NN 05/2014). Preuzeto 17.07.2021.; <https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske>.
- Vijeće Europe (2014). Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji. Zagreb: Biblioteka Ona.
- Vijeće Europe (2016). Strategija Vijeća Europe za prava djeteta (2016.-2021.). Preuzeto 17.07.2021.; <https://rm.coe.int/strategija-vijeca-europe-za-prava-djeteta-croatia/1680931c64>.
- Vijeće za djecu (2014). Nacionalna strategija za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020. godine. Preuzeto 17.07.2021.; <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/ZPPI/Strategije%20-%20OGP/socijalna%20politika/NACIONALNA%20STRATEGIJA%20ZA%20PRAVA%20DJECE%20U%20RHZA%20RAZDOBLJE%20>.
- Vlada Republike Hrvatske (2019). Murganić u Temi dana: Nulta stopa tolerancije prema svim oblicima nasilja. Preuzeto 17.07.2021.; <https://vlada.gov.hr/vijesti/murganic-u-temi-dana-nulta-stop-stopatolerancije-prema-svim-oblicima-nasilja/25702>.

World Health Organization (2016). *Inspire: Seven Strategies for Ending Violence Against Children*.

Zakon o socijalnoj skrbi NN 157/13, 152/14, 99/15 (NN 52/2016). Preuzeto 1.08.2021.; https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2016_06_52_1377.html.

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji NN 70/17 126/19 (NN 84/2021). Preuzeto 1.08.2021.; <https://www.zakon.hr/z/81/Zakon-o-za%C5%A1titi-od-nasilja-u-obicelji>

Zečević, I. (2010). *Priručnik. Program prevencije vršnjačkog nasilja u školama*. Banja Luka: Zdravo da ste – Hi Neighbour.

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Ja, Katarina Buktenica, izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada, uz preporuke i savjetovanje s mentoricom doc. dr. sc. Katicom Knezović. U njegovoj izradi nisam se koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni. Pridržavala sam se Pravilnika o završnim i diplomskim ispitima i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente Sveučilišta u Zagrebu o akademskom poštenju.

(vlastoručni potpis studentice)